

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:9

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr K. Fernhout, Baarn; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Het rijk van de stilte. III. — Uit de Schrift: Vergoefscheping (Gen. 28:6, 8, 9). — Kerkelijk Leven: Is de N. S. B. Christelijk? VIII. Iets over Stanley Jones (slot). „Gezangen” en formulieren, standaard-uitgave. De N. S. B., niet en toch „debatteerende”. — Lit. en Kunst: Nieuwe gegevens over Alice Nahon en haar werk. III. (slot). — Pop. Wet. Schetsen: De Spurgeon-Herdenking. VI. — Ziekte: De „ziel” (of de „geest”) als substantie. II. — Vakwetenschap en Praktijk: Bijbel en Natuur. IV. — Opvoeding en Onderwijs: Ongelukkige formulering of — fataal verschijnsel! — Jeugdige werklozen. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Het rijk van de stilte.

III.

3. Nadat wij eerst het gebied van de ascetische stilte, en daarna dat van de mystische stilte met zijn verschillende streken doorkruist hebben, loeven wij nu nog een oogenblik in de provincie der irrationeële stilte. Ik behoeft slechts den naam van Rudolf Otto te noemen, en gij weet reeds, wat ik bedoel.

De eerste druk van zijn meest beroemd geworden en vele malen herdrukte werk „Das Heilige”, verscheen in 1917. Het was dus vlak na den oorlog. En voor een deel is Otto's boek ook innerlijk een na-oorlogsch werk.¹⁾ De vreeselijke wereldkrijg had het Deutsche volk zoowel lichamelijk als maatschappelijk en ook zedelijk uitgeput. Allerwege ging de vraag op, of er nog wel een God bestaat, en zoo ja, hoe dan met Zijn bestaan zulk een door-en-door gruwelijk en goddeloos verschijnsel als de oorlog is, te rijmen viel. En in deze crisis stond Otto op om te beïnvloeden: ja zeker, die hoogere, goddelijke macht is er. Zij bestaat als het heilige of het numineuze. Zij is, zooals reeds de ondertitel van Otto's boek doet uitkomen, vooral een macht, waarvoor wij huiveren en sidderen moeten. — zóó vreeselijk is zij. Want zij is een mysterium tremendum en het irrationeële.

Ze wordt gevormd door de samenstelling van twee elkaar uitsluitende elementen. Want in haar gaat de bios of het leven, de onbewustheid en de stilte, aan de gedachte en het woord vooraf. En deze goddelijke macht raakt ook ons aan in de wereld, die achter onze gedachten en begrippen, achter onze woorden en ons spreken is gelegen. Elk woord en ieder begrip, dat wij bezigen is slechts ideogram, aanwijzing van, heenwijzing naar deze hoogste macht, maar niet de adequate beschrijving er van. Zij beroert ons in de ziele-provincie, die Otto met de namen van „das Gefühl” en vooral „die Ahndung” en „die Divination” aanduidt. En daar oefent zij een tweevoudige, tegenstrijdige werking op ons uit. Zij sloot af en trekt aan. Zij verward en vervoert. Ze slaat neer en heft op. Ze is ook zelf het mysterium tremendum en het fascinosum ineen.²⁾ Deze ideeën van Otto hebben op allerlei gebied doorgewerkt. Aan de lezers van ons blad zijn deze en aanverwante gedachten misschien nog het meest bekend geworden in verband met de liturgie.

Otto verdeelt namelijk den eeredienst der kerk in twee hoofddeelen. Het eerste beweegt zich zoo spoedig mogelijk naar de preek heen, en wordt na de prediking met een korten nazang en orgelspel afgesloten. Als tweede hoofddeel volgt dan de dienst der gebeden.

Volgens Otto wordt in den protestantschen eeredienst dit stuk veel te veel verwaarloosd en als aanhang beschouwd, terwijl God ons toch

gezegd heeft, dat Zijn huis voor alle dingen een huis des gebeds zal worden genaamd.

Deze dienst der gebeden wordt eerst hoorbaar verricht en afgewisseld door gezang, terwijl daarin zoowel de voorganger als één der andere ambtsdragers en ook de gemeente beurtelings op treden. Maar daarna gaat hij over in enkele minuten van absolute stilte. Hij wordt, zooals Otto zelf nadrukkelijk wil, tot een zwijgenden dienst, geheel naar het model van dien der Quakers.

En in dezen zwijgenden dienst zijn weer twee stadia te onderscheiden. De eerste momenten ervan zijn die van het wachtende zwijgen. Het zijn de oogenblikken, waarin de gemeente uitziet naar de nadering en nieuwe openbaring des Heeren. „De Heere is in Zijn heiligen tempel. Zwijg voor Hem, gij gansche aarde”. Doch deze momenten vloeien weldra over in die van het vereenigende zwijgen. Dat zijn de oogenblikken, waarin wij onszelf geheel overgeven aan Hem, die dan tegenwoordig geworden is, en wij in Hem als den eeuwigen grond van alle dingen verankeren en het onuitsprekelijke wonder der vereeniging geschiedt. Dan wordt het sacrament van de stilte als 't ware gegeten en gedronken. Want sacrament is alles, waarin het Heilige zelf tegenwoordig is en zich ter aanbidding en genieting en gemeenschapsoefening aan ons geeft.

Met dit sacrament van de stilte is dan ook het hoogtepunt van den eeredienst bereikt, waarvoor de gemeente God met lofprijzing dank zegt: „Ik heb, o Heere, van verre Uw troon gezien”, en waarna met het bidden van het volmaakte gebed en het uitspreken van den zegen de dienst zelf besloten wordt.³⁾

Wanneer wij na dezen algemeenen verkenningstocht een oogenblik rust nemen en ons zelf afvragen, wat wij voor rechtstreeks-buikbaar materiaal gevonden hebben, dan is het mijn schuld niet, dat we thans met ongeveer ledige handen staan. De hoofdoorzaak ligt veelmeer hierin, dat zelfs bij zulk een simpel en schijnbaar pretensieloos verschijnsel als de stilte is, de diepste vragen aangaande God en onze levens- en wereldbeschouwing in het geding zijn, en dat alles, dat wij tot nog toe tegen kwamen of in lijnrechten strijd met den bijbel, of niet de zuivere voortzetting van het bijbelsche christendom is.

Vooreerst wordt in al de provincies, die wij doorkruisen, geleefd met een God, die de God van het Woord niet is. De God van het Woord is een te groot en heerlijk, een te persoonlijk en reeel God dan dat Zijn wezen min of meer met dat der wereld of met dat van onze ziel zou samenvallen.

Door Zijn Geest indalend in de kerk, blijft Hij nochtans oneindig ver boven ons verheven. En in deze verhevenheid is niet het irrationeële of de zoogenaamde harmonie van twee tegenstrijdigheden, het kenmerkende van Zijn wezen. Daar gaat ook niet de bios aan den logos, het leven aan de gedachte, het zwijgen aan het spreken vooraf. In God valt geen stilte of zwijgen, geen buiten-werking-stelling van woord of gedachte. Zijn God-zijn reikt evenver als Zijn bewustzijn, en Zijn bewustzijn evenver als Zijn zijn. Hij is ook het verpersoonlijkte Woord of de persoonlijke Wijsheid en Waarheid Hij is het Licht, en in Hem is geen duisternis, ook niet de duisternis van het onder- of onbewuste. Trouwens, wie als Otto het wezen Gods in iets onnoembaars en irrationeels stelt, in iets waarvan we alleen kunnen zeggen, dat het ons stil maakt, omdat het ons doet huiveren en boeit tegelijk, heeft daarmee een omschrijving gegeven, waardoor hij God zelfs niet van satan kan onderscheiden. Of kan dit alles niet precies zóó van den booze gezegd?⁴⁾

Behalve dat men niet met den God van het Woord leeft, leeft men ook niet met het Woord van God. Men gelooft niet, dat Zijn openbaring werd afgesloten, dat Zijn Woord compleet is geworden, en dat met het afsluiten van den canon voor de kerk een andere bedeeing is ingegaan. Heel sterk spreekt dit bij de Quakers en de Buchman-beweging. En bij de eersten nog weer sterker dan bij de laatsten. De Schrift mag in strikten zin niet het Woord Gods genoemd worden. Want deze naam komt alleen den Zoon des Vaders toe. Zij dient alleen als middel om ons heen te leiden naar de bron, waaruit zij zelf voortgekomen is. Zij stemt ons af op dien Geest, Wiens stem wij in de stilte zoeken te vernemen.⁵⁾ Bovendien spreekt in den zwijgenden dienst van de Quakers God niet alleen innerlijk tot het hart, maar verlooft Hij zich ook uiterlijk onder allerlei kleur- en lichtverschijnselen.⁶⁾ De tijd van visioenen en openbaringen is dus volop weergekeerd en wij staan in dit opzicht niets achter bij profeten en apostelen. Wel een waarschuwing, hoe uiterst voorzichtig wij moeten zijn om in de stilte oogenblikken, die ongetwijfeld ook in het christelijke leven behooren te vallen, toch nooit den bijbel dicht te doen, doch de gemeenschap daarmee zoo innig mogelijk te bewaren.

Het feit, dat de Schrift aldus in gedrang verkeert, sluit noodwendig in, dat men ook een onbijbelsche beschouwing over den mensch heeft. In al de regionen die wij doortrokken, wordt over hem als geestelijk-zedelijk wezen veel te gunstig geoordeeld. Men schijnt niet te beseffen, dat, wanneer een mensch zich afwendt van het Woord, en zich toekeert naar zichzelf, hij tegelijk zijn persoonlijkheid openstelt voor de invloeden van wereld en satan en eigen vleesch. Alleen het ongebroken bewaste contact met het objectieve Woord kan deze booze machten breken.⁷⁾ En wie zich alleen tot zichzelf wendt, geeft niet alleen aan deze machten vrij spel, maar werpt ook het criterium weg, waardoor hij alleen beoordeelen kan of datgene wat in de stilte bij hem opkomt, inderdaad stemme Gods en invloed des Geestes, dan wel werking van den booze of van andere duistere machten is.

Als gevolg van deze gunstige beoordeeling van den mensch is ook de bijbelsche verlossingsleer zoek. Zonde bestaat niet. Zij bestaat althans niet als ethisch verschijnsel. Zij is niet veel meer dan een ruimtelijke afstand tusschen God en mensch. Het kwalitatieve is ingewisseld voor het kwantitatieve, het ethische voor het locale, het religieuze voor het psychologische. En dienovereenkomstig bestaat ook de verlossing niet meer in verzoening, in het wegnemen van schuld en in het betoenen van genade — dit dan verstaan als vergevende liefde —, maar in het opheffen van plaatselijke afstanden en gescheidenheden en staketsels. Het kruis van Christus is verijdel, en daarmee het wezen van het Christendom teniet gedaan.

In aansluiting aan deze valsche opvatting van wat Christus vóór ons gedaan heeft, is ook de voorstelling van den weg des heils of van wat Hij door Zijn Geest in ons doet, de bijbelsche niet meer. 't Is merkwaardig hoe men aldoor, om den hemel te vinden en deelgenoot van Gods gemeenschap te worden, van het uiterlijke naar het innerlijke, van den omtrek naar het centrum, van de takken tot den wortel, van de uitvloeiingen naar de bron afdaalt. Terwijl de Schrift toch vaak omgekeerd juist met den wortel en de bron en ons hart aanvangt. Zij begint met de wedergeboorte, waarin in beginsel ons geloof en onze bekeering, onze gansche heiligmaking en heerlijkmaking besloten liggen.

Trouwens hierbij voegt zich terstond nog een andere bedenking. De heilsweg, dien men voor de zielen afteekent, is niet alleen een onbijbelsche, maar ook een onmogelijke en zal nooit tot het

1) Lic. Dr. Friedr. K. Feigl, „Das Heilige”, Kritische Abhandlung über Rudolf Otto's gleichnamiges Buch. Verhandlungen uitgegeven door Teylers Godgeleerd Genootschap, XXIII, 1-3.

2) De vindplaatsen zijn aangegeven in mijn referaat „Openbaring en Mystiek”, 10-13; Wünsch, art. Rudolf Otto, in Die Religion in Geschichte und Gegenwart IV⁸ 842; Dr K. Schilder, Zur Begriffsgeschichte des „Paradoxon”, 169 v.v.

3) Aufsätze des Numinose betreffend 171-178; Zur Erneuerung und Ausgestaltung des Gottesdienstes, 9-10, 23-25, 27-31, 34-38, 42-43, 61-63.

4) Feigl, t. a. p. 133.

5) Cyril Hephner, The fruits of silence, 212-216.

6) Thomas Hodgkin e.a., The fellowship of silence, 213-222.

7) Dr K. Schilder, Tusschen „Ja” en „Neen”, 230.